

Ogrožena slovenska avtohtona pasma domačih živali

Drežniška koza Je napol divja pasma, vključena v program biotske raznovrstnosti v živinoreji – Registriranih je samo 660 glav

Koza (*Capra aegagrus hircus*) spada med prve kmetijske živali, ki jih je človek udomačil pred približno 10.000 leti. Stalež koz v Sloveniji je okoli 27.000, v selekcijski program (odbira živali z boljšimi lastnostmi, na primer za rast, prirajo mleka ...) pa so vključene tradicionalni pasmi (slovenska šanska in slovenska smasta), tujerodna burska koza ter edina slovenska avtohtona pasma, drežniška koza.

DR. METKA ŽAN,
Biotehniška fakulteta UL

Na današnjem ozemlju Slovenije je bila reja koz v preteklosti najbolj razvita na območju Bovca in Tolmina, kjer naravne razmere niso dopuščale intenzivne kozjereje. Domača koza je bila pomemben in bogat vir mesa, mleka in mlečnih izdelkov. Ostanek te domače koze je drežniška koza, ki je po zakonu o živinoreji vključena v program varstva biotske raznovrstnosti v živinoreji, ki ga izvaja javna služba nalog genske banke v živinoreji na oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Ribaste, gamsaste, bajsaste koze

Drežniška koza je srednjega okvirja. Značilna je variacija različnih barv dlake in njihovih vzorcev, prevladujejo pa živali temnejše barve. Rejci uporabljajo specifične izraze za barvo živali.

Črne koze z rjavo obarvano dlako na vratu imenujejo ribaste, z dolgo dlako cevnjaste, s sivo obarvanimi dlakami med črnimi pa zelene. Živali oranžne barve imenujejo rumene, s pasom rjavosive barve golobaste, z bolj poudarjeno rjavo barvo gamsaste, bolj belkastim kozam pa rečejo vajsasta ali bajsasta ...

Rogovi pri kozlih lahko dosežejo v dolžino celo meter, v večini primerov pa so rogati tudi koze. Kozli tehtajo od 50 do 70 kg in imajo vi-

šino vihra od 65 do 75 cm, medtem ko so koze težke od 40 do 60 kg in imajo višino vihra od 60 do 70 cm. Drežniška koza ima kritično stopnjo ogroženosti. V skladu z registrom pasem, ki ga spremlja javna služba, je ocenjena velikost populacije drežniške koze okoli 660 živali in je najmanjša izmed vseh slovenskih avtohtonih pasem domačih živali. Večino koz redijo rejci na območju znotraj geografskega obsega, ki je le okoli 25 kilometrov.

Dva tipa: mlečni in mesni

V preteklosti sta se glede na namen reje oblikovala dva tipa drežniške koze, kar se je ohranilo do danes. Na območju Bovca redijo drežniško kozo za prirajo mleka, na območju Drežnice pa za prirajo mesa. V skladu z omenjenima namenoma reje so zapisani rejki cilji v sprejemem in potrjenem rejškem programu za drežniško pasmo koz.

Drežniške koze v mlečnem tipu v poletnem obdobju večinoma pasejo v bližini planšarij ali v dolini, za drežniško območje pa je značilen specifičen način reje in je v Sloveniji edinstven.

Okoli tri četrtrine leta so drežniške koze v mesnem tipu na visokogorskih planinskih pašah na območju Krasjega vrha, kjer si s svojo izjemno prilagodljivostjo na lokalne razmere reje same iščejo tako krmo kot vodo (roso).

Paša v visokogorju

Drežniške koze v visokogorju preživijo same, neograjene, neodvisno od ljudi. Površine, ki jih imajo na razpolago, so obširne in koze, teh je na pašah okoli 250 do 300, se tam porazgubijo.

Agrarna skupnost Krasji vrh vključuje kmetije iz Drežniških Raver, Magozda in Jezerc. Območje pod gorskim hrbtom, kamor živali spomladi našenejo na pašo, je obrnjeno proti jugu in se vleče od planine Zapikraj na vzhodu proti Polovniku na zahodu ter se razprostira pod vrhovi Krasji vrh, Veliki vrh in Pirhovec. Zaradi takšne ge-

ografske lege je krma na voljo že zgodaj spomladi.

Poleti gruč zadržuje toploto, ki se ohrani vse do decembra. Nadmorska višina paš je od 900 do 1772 metrov. V poletni vročini gredo koze na višje ležeče pašnike, kjer je trava bolj sočna in rosa več časa. Pozno jeseni in na začetku zime se spustijo nižje, kjer lažje iščejo zavetje, objedajo grmovje in manjkraj sneži. Koze se najpogosteje zadržujejo na območjih,

kot so Trne, Razur, Urščena glava, Asok, Kozje brado in Globoko.

Ulov s posebnimi jaslmi

Rejci proti koncu leta v teh nižjih predelih koze lovijo. Pri lovljenju privedejo žival na vrh in eno po eno privedejo nazaj v hlev. Koze, ki so manj vajene človeka, predvsem mlade, in so dolgo pašno sezono proste ter imajo na razpolago prostrane površine nad Drežnico, je težje uloviti.

Pri tem so rejcem v pomoč jasli, kamor natrosijo krmo ali sol (minerale), in ko koza potisne glavo v rezo, da bi jedla, se jasli zaprejo. Jasli se postavijo na območja, ki so dobro vidna iz doline, tako lahko rejci hitro opazijo ujete živali in se takoj napolnijo k njim.

Skoraj celoletna paš drežniških koz je povezana z razvojem živahnega temperamenta, zato jih rejci pozimi v hlevu večinoma privedejo, tudi zato, da se v zaprtem pro-

storu med sabo ne poškodujejo. Opisani način reje na drežniškem območju je bil uveden v preteklosti, predvsem zaradi revščine tamkajšnjih prebivalcev.

Zdravijo se same z zelišči

V času paš je koze popolnoma odvisne od svoje iznajdljivosti in naravne razmere dopuščajo, da preživijo tudi, če se konec leta ne vrnejo v hlev. Ob pojavu boleznih si živali pogosto same pomagajo z ustreznimi zelišči.

Koze ostanejo v hlevu do presušitve po odstavitvi kozličkov. Potem se krog ponovi in živali se ponovno vrnejo na planinsko pašo.

Čeprav so drežniške koze zaradi načina reje skoraj napol divje živali, je njihova vez s človekom ohranjena. Rejci jih občasno obiščejo v planinah, v svojo bližino pa jih privabijo tako, da jih kličejo in nagovarjajo na poseben način. Ko jih pregledajo, presodijo, ali potrebujejo kakšno pomoč.

Na gorski paš so koze različnih lastnikov, tisti, ki je na planinskem obhodu, pa poskrbi za vse živali, ne glede na to, čigave so. Približke jim daje tako, da mu jedo z roke, nikoli jim ničesar ne meče na tla.

Specifičnost reje drežniških koz zahteva način označevanja živali, da se jih hitreje in lažje prepozna, zato z rovanjem na ušesih živalim naredijo oznako, značilno za posamezno kmetijo.

Kozličke v času velike noči večinoma še vedno prodajajo v Italijo za meso, kar je velika škoda.

Drežniška koza – naravna dediščina

Reja drežniške pasme koz na Drežniškem je nekaj posebnega, nekaj, kar je treba negovati in ohraniti za naslednje rodove. Je pomemben del tako kulturne kot naravne dediščine v mozaiku slovenske biotske raznovrstnosti v živinoreji.

Poskrbeti je treba za večjo prepoznavnost in ozavešanje med potrošniki. To je lahko spodbuda pri ohranjanju drežniške koze in povečanju zanimanja za njeno rejo pri mlajši generaciji.

Drežniška koza na območju Krasjega vrha FOTO DAVORIN KOREN

Prejšnji teden je rektor Univerze v Novi Gorici prof. dr. Danilo Zavrtanik promoviral sedem novih doktorjev znanosti.

PODIPLOMSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM MOLEKULARNA GENETIKA IN BIOTEHNOLOGIJA

LUCIA CRAGNAZ

• *Vloga kopičenja TDP-43 pri nevrodgeneraciji: Drosophila melanogaster kot model bolezni in inovativni terapevtski pristopi* (mentor: dr. Marco Baralle)

GIUDITTA DE LORENZO

• *Sistem reverzne genetike za rotavirusa* (mentor: prof. dr. Oscar R. Burrone)

MARIJA ROGAR

• *Vpliv polimorfizmov v segregacijskih genih na razvoj raka želodca* (mentorja: prof. dr. Radovan Komel in doc. dr. Petra Hudler)

PODIPLOMSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM INTERKULTURNI ŠTUDIJI – PRIMERJALNI ŠTUDIJE IDEJ IN KULTUR

ANDREJ KORITNIK

• *Intelektualci in institucije v slovenski zgodovini 17. stoletja: Intelektualna in kulturna zgodovina vrednosti med protestantizmom in protireformacijo* (mentor: prof. ddr. Igor Grdina)

PODIPLOMSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM ZNANOSTI O OKOLJU

KARMEN BIJAK BAT

• *Karakterizacija slovenskega jabolčnega soka glede na geografsko poreklo in način pridelave jabolč* (mentorici: prof. dr. Branka Mozetič Vodopivec in prof. dr. Nives Ogrinc)

MARTINA JAKLIČ

• *Ekološka razmera niš avtohtonih in invazivnih vrst potočnih rakov (Astacoidea) v Sloveniji* (mentor: prof. dr. Anton Brancelj)

PODIPLOMSKI ŠTUDIJSKI PROGRAM KRASOSLOVJE

FEDERICA PAPI

• *Ekološke raziskave epikrskih združb v jamah alpskega in predalpskega sveta* (mentorja: prof. dr. Tanja Pipan in prof. dr. David C. Culver)